

Stjärnans ögonblick av Clarice Lispector

Lärarytroduction

”Följaktligen kommer denna historia att göras av ord som ordnar sig i meningar och ur dessa lyfter så en hemlig betydelse som överskrider ord och meningar”. (s. 16)

Kortromanen Stjärnans ögonblick läser man långsamt. Språket begär din fulla uppmärksamhet. Det är i orden och meningarna den här berättelsen gestaltar sig. Handlingen är underordnad. Lispector talar till oss indirekt genom berättaren/författaren Rodrigo S.M. Det är Rodrigo som äger berättelsen om den fattiga, enkla och obetydliga flickan Macabéa. Rodrigo S.M gör tidigt klart för oss att Macabéa inte finns på riktigt. Hon är en litterär skapelse. Hans skapelse som han sedan överlämnar till oss. Och ändå känns hon så levande.

”En sak är jag säker på, denna berättelse kommer att röra vid något fint och ömtåligt: skapelsen av en hel människa som utan tvekan är lika levande som jag. Ta hand om henne för det enda som står i min makt är att visa henne så att ni ska känna igen henne på gatan när hon kommer gående lätt nästan på tå på grund av hennes fjädertunna kropp.” (s. 22)

Historien är sann även om den är påhittad. Känns det gränslöst? Lispector stipulerar och upphäver gränserna mellan författare och läsare, författare och karaktär om och om igen. Lispector skapar en karaktär som skapas i vår läsning. Helt gripbart är det inte. Snarare bångstyrt och spretigt. Rodrigo S.M. har inte alltid själv koll på läget.

”Jag sitter inte här och försöker skapa oroliga och rovlystna förväntningar hos er, saken är helt enkelt den att jag inte vet vad som väntar mig, i min hand har jag en bångstyrt romanfigur som gång på gång slinker ur mitt grepp och vill att jag ska ta henne tillbaka” (s. 26).

Lispector gestaltar i första hand en subjektiv inre verklighet, inte ett till synes objektiv realism. Det hindrar emellertid inte Lispector från att relevant behandla frågeställningar som makt, fattigdom och kön. Männens Macabéas liv i sina händer. Pojkvännen Olímpico, chefen som inte kan bestämma sig för om han ska avskeda henne eller inte och inte minst författaren Rodrigo S.M. som rent bokstavligen skriver fram Macabéa och hennes öde och sedan överlämnar henne åt oss läsare: ”Ta hand om henne för det enda som står i min makt är visa henne så att ni ska känna igen henne på gatan när hon kommer gående lätt nästan på tå på grund av hennes fjärilstunna kropp” (s. 22).

När Lispector så tydligt låter berättaren resonera med läsaren om hur han skriver fram protagonisterna och hennes historia är ”Stjärnans ögonblick” skolexemplet på en metafiktiv roman. Den reelle författaren Lispector behandlar frågan om vad det är att skriva, varför man skriver och vad som skapas.

Det låter svårare än det är. Metafiktion kan enklast förklaras som en berättelse om berättelsen. Ett sätt att skapa flera lager i text, ofta för att visa på textens fikcionalitet. Texter kan vara metafiktiva på en mängd sätt. En litterär dagbok som till exempel "Ett öga rött" av Jonas Hassen Khemiri är metafiktiv. I synnerhet i de scener där författaren skrivit in sig själv i berättelsen. Det kan ses som ett sätt att markera att författaren inte är densamme som romanjaget. Ett annat typexempel är bildromanen Maus av Art Spiegelman förekommer ett flertal scener där karaktären Artie diskuterar skapandet av Maus med sin fru eller sin far. Det händer också att han talar direkt till läsaren om bilderna så som Rodrigo S.M. eller Lispector talar till oss.

Det är inte den exakta betydelsen av romanen som är det viktigaste vid läsningen av den, utan det gemensamma meningsskapandet. Vilka resonemang kan vi föra tillsammans? Vilka tolkningar, betydelser och reflektioner samlar vi gemensamt på oss under läsningen? Hur många tankegångar har initierats, hur många samtal har tagit avstamp. Det skulle jag säga är läsningens huvudmål. Man skulle kunna låna det Lispectorcitat som inleder den här bokintroduktionen men byta ut ordet *historia* mot ordet *läsning*. "Följaktligen kommer denna *läsning* att göras av ord som ordnar sig i meningar och ur dessa lyfter så en hemlig betydelse som överskrider ord och meningar".

Klassrumsfrågor

Berätta kortfattat var och när *Stjärnans ögonblick* utspelar sig. Beskriv handlingen med höst sju meningar.

Vilka är de viktigaste karaktärerna? Beskriv huvudpersonen Macabéa så utförligt du kan. På vilka sätt är Macabéa och Glória varandras motsatser? Jämför personbeskrivningarna.

Vem är Olímpico? Hur är han och vilka ambitioner har han? Varför byter han ut Macabéa mot Glória? Med vilka ord gör han slut med Macabéa (s. 79)?

På sidan 17 kan man läsa att den "som utforskar sig själv är ofullständig". Varför reflekterar inte Macabéa över sig själv och sin plats i världen? Vad skulle hända om hon gjorde det?

Macabéa uppfostrades av sin kärlekslösa moster som styrde över henne med slag och straff. Hur kan man se att Macabéas undergivna relation till sin moster går igen i alla senare relationer i livet? Varför säger Macabéa aldrig ifrån?

Macabéa reflekterar knappt över sin fattigdom, men läsaren påminns ständigt om den. Kan du hitta exempel på hur Lispector skildrar villkoren för en fattig samhällsklass?

Stjärnans ögonblick är i hög grad metafiktiv. Metafiktion är ett lager i texten som diskuterar texten eller tillkomsten av texten självt. Det är ett sätt att belysa relationen mellan dikt och verklighet. Kan du hitta några exempel på när *Stjärnans ögonblick* är metafiktiv? Vad säger den fiktive författaren om skrivande? Vilken betydelse tillmäter han orden, språket?

Lispector tematiserar författarrollens makt när hon låter en manlig författare skriva berättelsen om Macabéa. Fundera över författande och makt. Är författaren i boken objektiv eller lägger han in sina värderingar i porträttet av Macabéa. Tror du den verkliga författaren Lispector har samma värderingar som den fiktive författaren Rodrigo S.M. ?

Beskriv Macabéas möte med Madam Carlota. Spåkvinnan och hennes bemötande av Macabéa representerar något helt nytt i Macabéas liv. Vad? Vad väcker det i henne?

Läs romanen slutmeningar på sidan 116. Hur kan man tolka dem utifrån relationen mellan konst och liv? När tänder man en cigarett och går hem (om man nu röker vill säga)? Varför avslutas hela romanen med en påminnelse om jordgubbssäsongen?

Välj ett citat som du tycker om/tycker illa om/upprör dig/roar dig etc. Motivera varför citatet berör dig. Glöm inte citattecken och att ange sidnummer inom parentes.

På försättsbladet anger Lispector tretton alternativa titlar till boken. Alla titlar refererar till någon aspekt av romanen. Försök förklara så många titlar som möjligt. Varför tror du den slutgiltiga titeln blev *Stjärnans ögonblick*? Vad syftar den på?

Stjärnans ögonblick är på samma gång lite svår och ganska lätt att läsa. Jämför din upplevelse av boken när du först läste den på egen hand och nu när du diskuterat den med andra. Har din förståelse av boken förändrats?